

generál Viest
 generál Golian
 podplukovník Souhrada
 major Krátký
 nadporučík Várady.

Ako vedúci povstalec bol ďalej zaistený Paulíny-Tóth³, ktorý bude ešte odovzdaný hlavnému úradu riíškej bezpečnosti.

4. Z popredných duchovných boli zaistení evanjelickí biskupi na Slovensku dr. prof. Osuský
 dr. Čobrda.

5. 15 Židov americkej štátnej príslušnosti bolo prevezených do ríše s cieľom výmeny.

6. Pri razíách a kontrolách v hostincoch a hoteloch bolo
 14 062 osôb preskúmaných, z toho
 122 zaistených,

okrem toho sa skontrolovalo
 485 motorových vozidiel.

7. Priebežne sa kontrolujú cestujúci bez cestovného povolenia.

8. Na zabezpečenie pohraničného styku boli slovenské pohraničné stráže v Strelenke, Vlárskom priesmyku, Čadci, na moste Bratislava-Petržalka, v Devínskej Novej Vsi a Kútoch posilnené zvláštnymi oddielmi bezpečnostnej služby.

9. Toho času prebieha v Bratislave akcia proti osobám, ktoré sa vrátili z povstaleckých oblastí.

ŠSÚA Bratislava. Nár. súd Bratislava, 1946, kart. 67/551-552 (Ludin-Höfle). Strojopisný prieпис. (Z nemčiny preložil JŠ.)

560

1944, december 11. Londýn.¹ — Záznam dr. P. Drtinu o rozhovore predstaviteľov KSČ Kl. Gottwalda a V. Kopeckého, veľvyslanca Zd. Fierlingera, pracovníka veľvyslanectva ing. Klučku a členov čs. vládnej delegácie F. Uhlířa a dr. P. Drtinu k problematike Slovenského národného povstania, k slovenskej otázke a k situácii na Zakarpatskej Ukrajine, ktorý sa konal 25. 11. 1944 v Moskve.

Poslanec Gottwald a Kopecký nejdříve chtěli od nás slyšet, jak se díváme na celé povstání slovenské, na Národní radu, na vojenskou pomoc Sovětů a co chceme a budeme o tom všem referovat v Londýně. Střídavě jsme s kolegou Uhlířem líčili naše zkušenosti a odpovídali na kladené otázky. Posl. Kopecký si pořizoval zápis.²

³ Šlo o Viliama Paulínyho, člena povstaleckej SNR a povereníka SNR pre financie.

¹ Na konci záznamu je poznámka: „Podle heslovitých poznámek zapsáno v Londýně dne 11. prosince 1944.“

² Tento zápis V. Kopeckého sme nemali a nevieme, či sa zachoval. Len porovnanie týchto dvoch záznamov — Kopeckého a Drtinu — by nám umožnilo urobiť si objektívnejší obraz o priebehu diskusie. Bez tohto porovnania nemôžeme považovať Drtinov záznam za prvoradý prameň o obsahu rozhovoru (najmä keď vieme, že niektoré jeho časti sú v rozpore s faktickým priebehom udalostí

Řekli jsme, že snad vědí, jak se vyvíjel pobyt vládní delegace v Banské Bystrici a její styk s Národní radou. Zdůraznil jsem jim zejména, jak bezprostředně před odjezdem z Banské Bystrice při společné poradě, které se vedle Němce, gen. Nižborského a mne zúčastnili poslanci Šmidke a Šverma, Dr. Husák a Dr. Lettrich, spontánně Šmidke i Husák a ovšem i Dr. Lettrich prohlásili, že konstatují, že postup vládního delegáta velmi přispěl ke konsolidaci poměrů na osvobozeném území, že odstranil mnoho nedůvěry a pochybností a že tak Národní radě v jejím těžkém úkolu vydatně prospěl. Líčili jsme jim, jak náš styk s N. R. probíhal bez konfliktů, nezatajujíc ovšem, že některé otázky, týkající se správy osvobozeného území, zůstaly nevyřešeny. Na to nám vždy společně řekli, že přece o tom došlo mezi N. R. a min. Němcem k dohodě, že dne 16. října a Fierlinger nám ukázal záznam presidenta republiky o hovorech s delegací N. R. v Londýně, kde se výslovně mluví o dohodě mezi N. R. a min. Němcem ze dne 16. října. Oba jsme na to projevíli překvapení, že se mluví o dohodě ze 16. října a já jsem konstatoval, jak se věci ve skutečnosti měly. Popsal jsem jim, jak dne 16. října na žádost min. Němce došlo ke společnému rozhovoru s oběma předsedy N. R. Dr. Šrobárem a Šmidkem, jemuž jsem já byl přítomen a jak potom, téhož dne odpoledne, předsednictvo N. R. zaujalo stanovisko k otázce správy území osvobozeného Rudou armádou a jak toto stanovisko N. R. sdělila sama do Londýna. Min. Němec i celá delegace považovali sice toto stanovisko N. R. za možnou bázi příští úpravy a dalšího jednání, ale k nějaké perfektní dohodě o tom nedošlo. Alespoň my jsme tomu tak nerozuměli.

Dále se hovořilo o sovětské vojenské pomoci slovenskému povstání. Střídavě s Uhlířem jsme jim vylíčili naše zkušenosti z Kroščenka, osobní zkušenosti z přeletu přes německou frontu a z přistání na letišti „Tri Duby“, líčili jsme jim obtíže při přeletu tří horských pásem Karpat, Nízkých Tater a Slovenského Středohoří, atmosferické obtíže a zejména obavy z námrazu, vylíčili jsme jim s velkým uznáním speciální těžkosti celé operace sovětského letectva, při níž během noci musilo přistát za velmi primitivních technických podmínek na letišti na „Třech Dubech“ na čtyřicet i více Douglasů a stejný počet jich opět odstartovat, poukázali jsme na ztráty, které při tom sovětské letectvo utrpělo atd. Gottwald i Kopecký pak chtěli mít od nás výslovně konstatováno, že tedy máme za to, že sovětská vojenská pomoc Slovensku byla vydatná a že příčinou selhání povstání není nedostatek této pomoci. To jsme oba potvrdili, protože je to skutečně naše přesvědčení, jak jsme situaci na místě viděli. Řekli jsme také, že za hlavní příčinu neúspěchu považujeme selhání dvou slovenských divízií na východním Slovensku na počátku povstání, dále nedostatek bojovnosti nejen částí slovenské armády, nýbrž i některých oddílů partyzánských, nedostatek bojovného ducha na osvobozeném území vůbec, neschopnost mnohých důstojníků a často se projevující zbabělost před nepřítelem. Na Slovensku jistě bylo mnoho — jak Slováci říkají — „oduševnění“ na počátku povstání, ale většina lidí si to představovala velmi snadné, tak něco jako 28. říjen 1918. Když se ukázalo, že jde o těžký a smrtelný boj, projevilo se mnoho zejména psychologických nedostatků. Gottwald i Kopecký s tímto obrazem situace projevovali souhlas, doplňovali jej během rozhovoru sami svými informacemi, kritizovali zejména vojenské činitele na Slovensku, ale kritizovali i politické poměry v Banské Bystrici, zejména rozsáhlé zařizování „poverenictev“, představy bansko-bystrických politiků, že budou celý byrokratický aparát přenášet z Bratislavy do Bystrice atd. atd. Přítom nám řekli, že dostali zprávy přes partyzánský štáb, že generál Viest i Golian se zachovali zbaběle, že prohlásili zastavení boje a rozpuštění armády a že odmítli jít s partyzány do hor, protože prý jsou „unavení“. Řekli jsme, že si zajetí Viestovo nedovedeme dobře

a postojom moskovského vedenia KSČ; porov. napr. dokumenty čís. 222 a 223 s tvrdením o rezervovanom postoji k povstaniu na Slovensku v prvých septembrových dňoch), avšak slúži ako prvoradý prameň o tom, čo Drtina hlásil Benešovi. Preto aj záznam zaraďujeme.

vysvětlit po tom, co jsme znali o přípravách vojenského vedení k vedení boje v horách v případě, že se města a dopravní spoje neudrží. Naproti tomu jsme se však netajili tím, že v B. Bystrici kontakt mezi min. Němcem a celou vládní delegací na jedné straně a gen. Viestem jako hlavním velitelem byl velmi nepatrný, ba téměř žádný a že jsme s postupem Viestovým nijak spokojeni nebyli. Jako doklad toho, jak Viest o vojenské situaci neinformoval min. Němce, jsme uvedli, že zejména při svém odletu z Bystrice jsme neměli tušení, jak situace je kritická a že se celá obrana v několika dnech zhroutí. Jako protiklad tohoto postupu Viestova a Golianova jsme uváděli, jak podrobný výklad o vojenské situaci učinil min. Němcovi a celé vládní delegaci v pátek dne 20. října náčelník štábu partyzánů plk. Asmolov při návštěvě delegace partyzánského hlavního štábu. Řekli jsme jím také, že plk. Asmolov se před námi netajil kritikou slovenských partyzánů a že výslovně konstatoval, že má k dispozici pouze tři dobré partyzánské brigády, a to brigádu Jegorovovu a Veličkovu a částečně, ale ne již zcela, brigádu Sečanského. Ovšem toho dne zřejmě ještě ani plk. Asmolov nepředvídal, že obrana osvobozeného území se tak brzy zhroutí.

Z toho se vyvinula debata o odpovědnosti za slovenské povstání. Gottwald i Kopecký kritizovali Londýn a londýnský rozhlas, že nepostupoval na počátku dosti opatrně, že chtěl budit dojem, že všecko bylo s Londýnem smlouveno a v Londýně připraveno a to že nebyl postup správný, oni v Moskvě postupovali opatrněji a komunističtí poslanci v první týden povstání — jak si jistě vzpomene — dokonce ani nepromluvili v moskevském rozhlasu. Kritizovali přitom jmenovitě rozhlasový projev pana presidenta, který proslovil na počátku povstání v londýnském vysílání. Odpověděl jsem na to, že musejí chápat, že pan president chtěl využít povstání pochopitelně na mezinárodním fóru londýnském, že to fakticky byl první velký bojový čin československého lidu doma, že je třeba vidět také tento aspekt a že všecko má svoje výhody i nevýhody.

Posl. Kopecký pak konstatoval, že vítají, že tak oceňujeme sovětskou vojenskou pomoc Slovensku a obrátil se na posl. Uhlíře: „Ale to myslíte upřímně? Opravdu upřímně? A tak budete referovat také v Londýně?“ K čemu mu Uhlíř přisvědčil.

Dále se mluvilo o situaci na Podkarpatské Ukrajině. Oba poslanci společně s Fierlingerem nám v podstatě a shodně opakovali to, co nám již ráno řekl vyslanec sám. Fierlinger pak chtěl, abychom oběma poslancům reprodukovali znovu svůj názor na problémy Podkarpatské Ukrajiny, tak jak jsme jej ráno formulovali jemu. Chtěl také, abychom jim znovu opakovali, co nám řekl ve Lvově nadporučík Ney. To se také stalo. Z rozhovoru o tom také vyplynulo, že oba byli již velvyslancem Fierlingerem o rozhovoru, který s námi ráno měl, informováni. Nyní také oba poslanci projevíli uspokojení, že se takto na věci díváme a že posuzujeme situaci na Podkarpatské Ukrajině s klidem. Opakovali jsme jen znovu, že nás překvapuje, že se do konfliktu s gen. Petrovem mohl dostat právě min. Němec.

Další část rozhovoru se týkala čs. otázky. Posl. Kopecký položil přímo mně otázku, abych mu řekl, jak nyní vidím čs. problém a kdo měl z nás dvou pravdu, když jsme o věci diskutovali před naším odletem na Slovensko. Poznámka hned, že dostal od Švermy zprávu, že již i Pavel Svatý mluvil veřejně na veřejném shromáždění o slovenském národě. Odpověděl jsem asi takto: „To nelze takto jednoznačně odpovědět. Já sám jsem věřící Čechoslovák. Víím, že jestli nejsme, že jsme alespoň byli jeden národ.“ Na to Kopecký a Gottwald a zejména Gottwald projevíli svoje podivení a zcela vážně brali v pochybnost, že jsme byli jeden národ. Na to jsme Uhlíř i já společně jim vysvětlovali, že o tom přece historicky není žádné pochybnosti, že jsme až do poloviny minulého století dokonce měli jednotný spisovný jazyk, že Slováci byli jen dialektickou a folkloristickou zvláštností jako Chodové nebo Hanáci nebo Valaši a jak ostatně dokazuje ještě dnes existence Slováků moravských. V tom se k nám připojil velvysl. Fierlinger a řekl Gottwaldovi, že to je prostě fakt, že jsme byli jeden národ, o kterém nelze diskutovat. Já jsem pak pokračoval, že celou tuto problematiku nelze vůbec v takovém rozhovoru pro-

brat, že oni věci nestaví správně, že terminologie slovenský národ se používalo již dříve a že jí použil také prezident republiky ve svém projevu ke Státní radě dne 3. února 1944. Řekl jsem jim, že mně ani nenapadá chtít snad Slováky držet násilím a proti jejich vůli v jednotném československém národě a že jsem si toho vědom, že by to nemělo úspěchu, a že cítí-li se Slováci samostatným národem a projeví-li se to tak po válce, že jsem si toho vědom, že se proti tomu nedá nic dělat a že nám nezbude než s tím počítat. Že však já osobně zůstávám Čechoslovákem. Pokud jde o otázku posl. Kopeckého, že mu mohu říci jen tolik, že jsem se v B. Bystrici přesvědčil, že většina Slováků je dnes přesvědčena o samostatném národě slovenském. Že i ti Slováci, kteří cítí československy právě tak jako já nebo Uhlíř nás informovali, že většina slovenského lidu ve smyslu národním se cítí být příslušníky národa slovenského. Kopecký i Gottwald se snažili pak trochu zesměšňovat stanovisko československé, ptali se kolik těch Čechoslováků slovenských vůbec je a Gottwald pak prohlásil, že to patrně bude „rodinná záležitost!“. — Podobně jako já se o čs. otázce pak vyjádřil i posl. Uhlíř a zdůraznil zejména, že sám trvá na svém čechoslováctví.

Konečně, když posl. Gottwald poznamenal, že jsou spokojeni s našimi názory, když jedeme do Londýna, reagoval jsem na to takto: „Ano, ale my litujeme, že jedeme do toho Londýna sami.“ Požádal jsem Gottwalda, aby znovu uvážil, neprospělo-li by dalšímu vývoji, kdyby nyní do Londýna zajel. Chápal jsem, že v létě se mu odjízďet nechtělo, když se mohlo zdát, že každou chvíli bude moci odjet do osvobozené vlasti. Nyní se však válka opět prodlužuje a tento důvod odpadá. Apeluji na něho znovu a připomínám mu pozvání prezidentova, aby do Londýna přijel. Gottwald stručně a celkem bez velkého odůvodňování prohlásil, že do Londýna nepojede, že se mu to nehodí a že to nepřichází v nynější situaci v úvahu. Ptal jsem se ho dále tedy, má-li nějaký vzkaz panu prezidentovi, zejména nějakou odpověď na to, co jsem mu vyřídil dne 30. srpna. Gottwald odpověděl, že by chtěl, abych panu prezidentovi vyřídil jeho názor na otázku přesídlení pana presidenta na Slovensko. Ví, že kolega Šverma a Kopecký o tom něco mluvili v Moskvě v době jeho nemoci a že Němec o tom dával do Londýna nějakou zprávu. Gottwald chce, abych věděl, že on s názorem Švermovým a Kopeckého nesouhlasí — Kopecký k tomu poznamenal, že tomu, co hovořili, Němec dal nesprávný výklad — a že on je toho názoru, že pan president a vláda by neměli přesídlit domů dříve, než až bude osvobozena Praha. Konec konců vidíme, že tak tomu je i v jiných zemích, např. de Gaulle šel teprve do Paříže a také zkušenosti s Němcovou delegací to potvrzují. Nelze vystavovat autoritu prezidentovu i vlády podobné situaci, v jaké byl Němec v B. Bystrici a v jaké je nyní na Podkarpatské Ukrajině. Gottwald tedy doporučuje, aby pan president šel domů teprve až do Prahy.

Když jsme rozhovor končili, poznamenal Kopecký žertovně, že nyní můžeme klidně do Londýna jet, ale když přišla zpráva, že tam jedeme, že si kladli otázku, co tam chceme a co tam budeme referovat: „My jsme si řekli: aha, to jsou ti dva hodní žáčkové, co jedou žalovat panu učiteli.“ V závěru rozhovoru také Kopecký konstatoval, že přece oni chtějí mít také republiku silnou, ať již potom vnitřní úprava bude jednotná, autonomistická, decentralizovaná nebo federalistická. P. S.: K partii, týkající se situace na Podkarpatské Ukrajině, ještě zaznamenávám tento doplněk: Gottwald vytýkal, že naše delegace začla Sovětům formulovat nepřímé výtky, že Sověty podporují agitaci na Ukrajině pro připojení apod. Fierlinger k tomu přečetl depeši pana presidenta, v níž se praví, že dostali zprávy, že se provádí *násilná* mobilizace do Rudé armády. Sověty nám však nechtějí nic vnutit, ale proudy pro připojení jsou tam velmi silné. Nakonec se můžeme octnout před rezolucí zemského výboru pro připojení. Neztrácejte tedy hlavu. Gottwald pak hovořil o Turjanicovi a prohlásil, že nemají s ním spojení, nevěděli ani, že byl na Slovensku, nemají od něho vlastních zpráv a co tam Turjanica dělá, s tím nemáme

nic spoločného. Domnívajú si však, že jen vydáva noviny, kde ty hlasy pro připojení zaznamenává. Nic více. Poslali tam nyní posl. Krosnaře, aby si situaci ověřil.

867

AÚD KSČ Praha. Klement Gottwald, 1944, 25. XI. Odpis. Strojopisný priepis. — Čiastočne „Cesta ke Květnu“, dok. 99, Praha 1965.

561

1944, december 12. Londýn. — Zpráva Hlavného veliteľstva čs. brannej moci o priebehu rokovania o zahraničnej pomoci pre povstanie na Slovensku.¹

Přehledná zpráva o průběhu jednání o pomoc spojenců pro ozbrojený odpor na Slovensku

I.

Počátky konkrétních jednání o materiální pomoc pro voj. vystoupení na území ČSR spadají do posledních dvou měsíců roku 1942, kdy ofenzíva 8. armády v Egyptě úspěšně probíhala a kdy Rudá armáda zahájila svou zimní ofenzívu od Stalingradu a na Kavkaze. Tehdy po přípravných jednáních sešlo se dne 7. prosince 1942 t. zv. Britsko-československé plánovací komitě. Na schůzce čs. voj. představitelů s představiteli úřadu SOE (Special Operations Executive) byly vyměněny názory o možnostech, podmínkách a podpoře ozbrojeného odporu ve vlasti a bylo též diskutováno o zřízení speciální čs. skupiny (štábu), jejímž oborem by byly všechny problémy, týkající se branného odporu na území ČSR. Počátkem února 1943 pak byl zřízen Štáb pro vybudování branné moci.

Dne 29. dubna 1943 prezident republiky schválil všeobecné podmínky a zásady pro čs. domácí branný odpor. Po tomto zásadním souhlasu bylo pro dosažení maxima spojenecké pomoci třeba intervenovati o ni cestou politickou. Proto zpracoval Štáb pro vybudování branné moci základní požadavky na pomoc od USA, V. Britanie a SSSR.

Jednání o pomoc s V. Británií

Dne 5. května 1943 byly prezidentu republiky před jeho cestou do USA předloženy požadavky pomoci od USA, a to zejména: Dopraviti letectvem na území ČSR cca 500 tun válečného materiálu ve lhůtě tří dní jako první pomoc, jež by

¹ Zpráva byla zpracovaná v londýnském čs. MNO po 20. listopadu postupně v niekoľkých verzích ako spis pod čj. 871/Taj. oper. 1944. Z poznámok na spisovom obale a z konceptu sprievodného listu vyplýva, že zpráva bola určená prezidentovi Benešovi, ministerskému predsedovi Šrámkovi a ministrovi Ripkovi. Sprievodný list má dátum 12. 12. 1944 a podľa neho sme datovali dokument. Spis sa nezachoval na jednom mieste ako celok, a preto sme nemohli porovnať jednotlivé verzie. Nazdávame sa, že text, ktorý publikujeme, je priepis posledného znenia, ktoré bolo odovzdané adresátom.

K zpráve je pripojený väčší počet príloh, takmer všetky, na ktoré sa v texte odkazuje. Niektoré z nich uverejňujeme ako samostatné dokumenty, v niekoľkých prípadoch publikujeme odkazované dokumenty v plnom znení, zatiaľ čo príloha obsahuje len výpisy z nich. Nepovažovali sme za potrebné odkazovať v každom jednotlivom prípade, pretože čitateľ príslušné dokumenty ľahko nájde.